

Павліха Н. В., д.е.н., професор,

Хомюк Н.Л., к.е.н.,

Східноєвропейський національний університет

Імені Лесі Українки

ДИВЕРСИФІКОВАНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розкрито сутність диверсифікованого розвитку сільських територій в умовах децентралізації. Обґрунтовано значення процесу децентралізації як чинника розвитку сільських територій. Розкрито дефініції понять: «сільські території» та «сільська об'єднана територіальна громада». Запропоновано диверсифікований розвиток сільських територій розглядати з урахуванням процесів, які пов'язані з децентралізацією та створенням об'єднаних територіальних громад. Визначено, що децентралізація – це процес наближення управлінських рішень до громадськості, розширення прав та повноважень органів місцевого самоврядування, що сприяє розробці та реалізації стратегій, програм, проєктів розвитку сільських територій та наданні послуг відповідно до потреб об'єднаних територіальних громад. Розроблено рекомендації щодо формування напрямів диверсифікованого розвитку сільських територій в умовах децентралізації, які визначено залежно від об'єкта диверсифікації.

Ключові слова: сільські території, децентралізація, розвиток сільських територій, диверсифікація, сільська об'єднана територіальна громада.

Проблема дослідження та її актуальність. Обраний курс на децентралізацію та виокремлення територіальної громади як базового суб'єкта місцевого самоврядування є ключовим аспектом розвитку вітчизняної системи державотворення. Тому на сторінках наукових видань під час науково-практичних конференцій і в політичних колах дуже часто обговорюється проблематика, яка пов'язана з адміністративною, бюджетною, фінансовою та земельною децентралізацією й розвитком сільських територій, на яких утворено об'єднані територіальні громади [1]. З огляду на це, питання розробки теоретичних, методичних, концептуальних засад і практичних рекомендацій щодо диверсифікованого розвитку сільських територій в Україні набувають важливого значення для держави і є актуальними на сьогодні.

Вагомий внесок у дослідження питання розвитку сільських територій зробили вітчизняні фахівці, такі як В. Бойко, В. Борщевський, Т. Гоголь, О. Гуторова, Ю. Губені, В. Дієсперов, І. Залуцький, І. Кульчій, А. Ключник, М. Лесів, А. Лісовий, Ю. Лупенко, М. Малік, Л. Мармуль, О. Павлов, Н. Рідей, Х. Притула, В. Славов, М. Талавира,

Розвиток сільських та периферійних територій

М. Хвесик, В. Юрчишин та ін. Вивченню теоретичних та практичних питань децентралізації влади, розвитку місцевого самоврядування приділяють увагу багато науковців, серед яких О. Бориславська, О. Васильєва, О. Вівчар, П. Жук, М. Карлін, В. Кравців, О. Курило, В. Куйбіда, А. Лелеченко, В. Малиновський, А. Мовчанюк, М. Плотнікова, Р. Плющ, Н. Синютка, І. Сторонянська, А. Ткачук, С. Шульц й ін. Однак, попри значний осяг публікацій у цій сфері та враховуючи багатоплановість і важливість проблеми розвитку сільських територій у сучасних умовах, залишається багато актуальних, але невирішених питань із цієї тематики, адже процес децентралізації в Україні запущений лише у 2014 р.

Мета дослідження – розкриття сутності диверсифікованого розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Об'єктом дослідження є процес розвитку сільських територій.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні засади диверсифікованого розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися загальноприйняті в економічній науці методи вивчення, зокрема: монографічний та системно-структурний, які було використано при визначенні напрямів диверсифікації розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства розвитку громад та територій України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, в яких висвітлено фундаментальні положення розвитку сільських територій, результати власних досліджень авторів.

Результати дослідження. З метою визначення особливостей розвитку сільських територій в умовах децентралізації розкрито дефініції понять: «сільські території» та «сільська об'єднана територіальна громада», що дало можливість зробити висновок, що це нероздільно взаємопов'язані смислові категорії, які не можна ототожнювати. Під сільськими територіями запропоновано розуміти багатокомпонентну просторову систему, яка сформована на території поза межами міст, та характеризується взаємодією і взаємозалежністю соціальних, виробничих, економічних, природничо-екологічних та управлінських структурних компонентів, й виконує економічні, виробничі, соціально-демографічні, екологічні, культурно-етнічні, рекреаційно-туристичні, просторово-комунікаційні, природно-відтворювальні функції [2]. Сільську об'єднану громаду потрібно розглядати як адміністративну одиницю, яка, в результаті добровільного об'єднання декількох сіл, селищ та хуторів, здатна самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг (освітніх, культурних, охорони здоров'я та інших), з урахуванням відповідного ресурсного забезпечення розвитку інфраструктури цієї одиниці.

Розвиток сільських та периферійних територій

Схвалена Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 р. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні викликана політичними процесами, що відбуваються в державі й суспільстві на шляху до євроінтеграції. Вона передбачає децентралізацію, створення належних матеріальних (майно, зокрема земля, що перебувають у власності територіальних громад), фінансових (податки та збори, що пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці) й організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень [3, с. 22]. Ця Концепція визначає напрями, механізми та строки формування ефективного місцевого самоврядування й територіальної організації влади для створення та підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних і доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави й територіальних громад [4].

Ця реформа передбачає створення спроможних громад, які за рахунок власних ресурсів змогли б розв'язувати проблеми сільських і міських територій. Тому сьогодні ключовим аспектом розвитку регіонів є виокремлення територіальних громад як базових суб'єктів місцевого самоврядування.

Для України, як зазначають науковці, розвиток сільських територій є важливим не лише з огляду на необхідність розв'язання їхніх економічних та соціальних проблем, але й збереження звичаїв українського народу, його історичних та етнічних особливостей. Адже саме сільська громада є ключовим носієм й осередком розвитку культурних традицій [5]. Тому в системі економічної безпеки регіону та країни в цілому важливу роль відіграють об'єднані територіальні громади (ОТГ) як найважливіші її елементи.

У рамках реформи місцевого самоврядування України проводяться круглі столи щодо обговорення укрупнення районів та створення округів – нових адміністративно-територіальних одиниць субрегіонального рівня. На даний час повноваження і функції в межах одного й того ж району дублюються різними інституціями влади. Тому новий районний поділ має на меті упорядкувати систему органів влади (як виконавчої, так і місцевого самоврядування) на відповідній сільській території для ефективного забезпечення ними відповідного просторового диверсифікованого розвитку.

Вважаємо, що диверсифікація – це урізноманітнення об'єкта дослідження та надання йому багатогалузевого, комбінованого характеру, що реалізується за допомогою розширення сфер діяльності підприємства, організації, сектору, території. Диверсифікований розвиток сільських територій пропонуємо розглядати з врахуванням процесів, які пов'язані з децентралізацією та створенням об'єднаних територіальних громад. У цих умовах виникає потреба в раціональному

Розвиток сільських та периферійних територій

розпорядженні наявними природними, економічними, соціальними та фінансовими ресурсами сільських територій.

З метою забезпечення диверсифікованого розвитку сільських територій в умовах децентралізації запропоновано такі його напрями, як: диверсифікація сільськогосподарського виробництва (розширення асортименту продукції, популяризація органічного та нішевого виробництв), диверсифікація несільськогосподарської діяльності (промисловість, сільський туризм, сфера послуг, виробництво специфічної районованої продукції, народні художні промисли); диверсифікація джерел фінансування (кошти Державного та місцевого бюджетів, кошти юридичних та фізичних осіб, гранти), диверсифікація форм господарювання (стимулювання розвитку різних форм господарювання, серед яких сприяння розвитку кооперації та кластеризації).

Щоб об'єднана територіальна громада вдало використала свої можливості для розвитку, треба усвідомити, що це не просто розширення її меж завдяки збільшенню кількості мешканців. Об'єднана територіальна громада виходить на якісно інший рівень існування: він посилює обов'язки та відповідальність, насамперед місцевих органів влади. Із розширеної території до місцевого бюджету можна зібрати більш значні податкові надходження, а це – додаткові робочі місця, покращення помешкань, тобто життя громадян [6, с. 4].

Власна імплікація отриманих результатів дослідження. Вважаємо, що в умовах децентралізації розширюються можливості розвитку та діяльності сільських територій, а тому краще забезпечуються потреби місцевого населення органами місцевого самоврядування на локальному рівні. Обумовлено те, що децентралізація виступає дієвим фактором стабілізації економічної та соціальної ситуації в Україні, адже сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління. Запропоновано децентралізацію розглядати як процес наближення управлінських рішень до громадськості, розширення прав та повноважень органів місцевого самоврядування, що сприяє розробці та реалізації стратегій, програм, проєктів диверсифікованого розвитку сільських територій та наданні послуг відповідно до потреб об'єднаних територіальних громад. Розроблено рекомендації щодо формування напрямів диверсифікованого розвитку сільських територій в умовах децентралізації, які визначено залежно від об'єкта диверсифікації. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо розвитку сільських територій в умовах децентралізації в Україні.

Список літературних джерел:

1. Хомюк Н. Л. Децентралізація в Україні: стан та вплив її на розвиток сільських територій / Н. Л. Хомюк, Н. В. Павліха // Актуальні проблеми регіональних досліджень: матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 17–18 трав. 2018 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. – Луцьк: Вежа-Друк, 2018. – С. 16–19.

Розвиток сільських та периферійних територій

2. Хомюк Н. Л. Визначення сутності сільських категорій / Н. Л. Хомюк, Н. В. Павліха // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2017. – № 19. – С. 306–313.
3. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: кол. монограф. / за заг. ред. Р. М. Плюща. – Київ: Рідна мова, 2016. – 744 с.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. – Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
5. Васильців Т. Г. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України / Т. Г. Васильців, В. В. Бойко. – Львів: Ліга-Прес, 2016. – С. 10–11.
6. Овчаренко Т. Особливості формування та виконання бюджету об'єднаних територіальних громад / Т. Овчаренко, А. Бочі, В. Поворозник. – Міжнародний центр перспективних досліджень. Київ, 2017. – 136 с.

Патика Н. І., д.е.н., доцент
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», м. Київ

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Анотація. Розраховано інтегральний індекс конкурентоспроможності сільського господарства України за регіонами за період 2015–2017 рр. Обґрунтовано, що його позитивну динаміку визначали зростання валової доданої вартості, обсягів капітальних інвестицій, продуктивності праці. Стримуючими чинниками виявилися зростання витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, суттєве зниження рентабельності операційної діяльності.

Ключові слова: критерії конкурентоспроможності, інтегральний індекс конкурентоспроможності, сільське господарство, сталий розвиток, сільські території, регіони України.

Проблема дослідження та її актуальність. Сільське господарство історично відіграє важливу роль у розвитку економіки України. Даний сектор забезпечує населення харчовими продуктами, формує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни. Частка сільського господарства у ВВП країни за останні п'ять років зростає більш як на 2 в. п. і становить понад 10%. Частка населення, зайнятого в сільському господарстві, – майже 18%, питома вага сільського господарства в